

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-1>

УДК 338.48

Виговський Дмитро Сергійович

кандидат політичних наук,
керівник громадської організації «Інститут досліджень соціального капіталу»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8550-6942>

Конарівська Оксана Богданівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1760-9264>

Яковишина Маргарита Сергіївна

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0198-5812>

Dmytro Vyhovskyi

Civil Society Organisation “Institute of Social Capital Research”

Oksana Konarivska, Marharyta Yakovyshyna

National University of Water and Environmental Engineering

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МАРШРУТУ
ІНДУСТРІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ****PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN
INDUSTRIAL HERITAGE ROUTE IN UKRAINE**

Анотація. У статті зроблений аналіз функціонування мережі Європейського маршруту індустриальної спадщини в контексті відродження промислових територій через культурний туризм та окреслені перспективи для України. Даний маршрут охоплює 29 країн Європи та представляє спільну європейську історію часів індустріалізації. Зазначено, що основними цільовими групами відвідувачів промислових об'єктів є молодь, студенти, MICE-туристи та відвідувачі віку 50+. Зроблений огляд найкращих практик та успішних проєктів з популяризації індустриальної спадщини. Представлено схему категорій індустриальних об'єктів маршруту. Наводиться перелік офіційних об'єктів Європейського маршруту індустриальної спадщини в Україні. Запропоновані перспективні об'єкти для регіональних маршрутів індустриальної спадщини у межах Рівненської області.

Ключові слова: індустриальний туризм, індустриальна спадщина, культурні маршрути, культурний туризм, ревіталізація, туристична діяльність.

Summary: The article analyses the functioning of the European Industrial Heritage Route network in the context of the revival of industrial areas through cultural tourism and outlines prospects for Ukraine. Purpose of the research: To analyse the development of the European Industrial Heritage Route in Ukraine and outline prospects. For the publication the official ERIH online platform was used. The research process used scientific methods: theoretical generalisation, analysis and logical generalisation of results (formulation of conclusions). The Cultural Routes of the Council of Europe are unique channels for intercultural dialogue and contribute to the exchange of knowledge and a better understanding of the common European history. The European Cultural Route of Industrial Heritage ERIH covers 29 European countries and represents the common European history of the times of industrialisation. The main target groups of visitors to industrial sites are young people, students, MICE-tourists and visitors aged 50+. A review of best practices and successful projects to promote industrial heritage is made. The article presents a scheme of categories of industrial sites of the route. A list of official sites of the European Industrial Heritage Route in Ukraine is provided. The article proposes promising sites for regional industrial heritage routes within the Rivne region. The need for planning continuity and transferring knowledge about the functioning of historical industrial sites and numerous techniques and skills is emphasised. It is proposed to include unique university laboratories in this route, in particular the hydrotechnical laboratory of the National University of Water and Environmental Engineering. It is noted that in Ukraine there are currently significant areas of disturbed land associated with mining and military operations. In the future, it will be necessary to carry out mandatory

reclamation and revitalisation on these territories and create appropriate conditions for the development of tourism. The need to combine the efforts of researchers in conducting an inventory of promising sites in the industrial route in each region of Ukraine is emphasised.

Keywords: industrial tourism, industrial heritage, cultural routes, cultural tourism, revitalization, tourist activity.

Постановка проблеми. В умовах сучасних викликів – військових конфліктів, змін клімату, соціальної кризи, загроз для демократії та економічної безпеки – актуальним питанням є об'єднання європейської спільноти для пошуку інструментів ефективного вирішення існуючих проблем. У даному контексті важливу роль відіграють культурні маршрути Ради Європи, які сприяють економічному зростанню регіонів, кращому розумінню спільної історії, культурної спадщини та формуванню відчуття єдності між країнами. Одним із популярних тематичних маршрутів є Європейський маршрут індустріальної спадщини (англ. European Route of Industrial Heritage, ERIH), що представляє спільну європейську історію часів індустріалізації, популяризує збереження, переосмислення й нове використання об'єктів промислового минулого.

Для України питання розвитку індустріальної спадщини та її інтеграції в європейський культурний простір має особливу актуальність. Сьогодні на території держави існують значні масиви деградованих земель, що утворились як в наслідок військових дій, так і в результаті тривалого видобутку корисних копалин, а також велика кількість занедбаних промислових об'єктів. Ревіталізація таких територій та їх включення в Європейський маршрут індустріальної спадщини може стати не лише інструментом збереження культурної пам'яті, але й засобом соціально-економічного відновлення, формування позитивного міжнародного іміджу в контексті сталого розвитку та інтеграції України до європейського культурного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У попередніх дослідженнях автори даної публікації вже розглядали перспективи розвитку в Україні окремих культурних шляхів Ради Європи, зокрема: маршруту термальних міст та маршруту історичних садів [3, 4]. Метою формування Європейського маршруту індустріальної спадщини (ERIH) є популяризація і розвиток індустріального туризму, який став предметом наукових студій багатьох українських дослідників. Визнання промислової спадщини як цінного ресурсу для економічного зростання територій підкреслили у своїй праці автори Безугла Л., Трегуб Ю., Белобородова М. [1]. Найбільш ґрунтовне наукове опрацювання зазначеного виду туризму здійснено на прикладі Криворізького регіону. Зокрема, науковці Пацюк В. та Казаков М. у своїх публікаціях розкрили засади становлення індустріального туризму та зробили детальний аналіз ресурсного потенціалу Кривого Рогу для розвитку даного сегменту туристичної діяль-

ності, провели інвентаризацію понад 800 об'єктів індустріальної спадщини Криворіжжя та запропонували їх класифікацію за виробничими, інфраструктурними, соціальними, меморіальними компонентами [8–9].

Промислові об'єкти у контексті розвитку індустріального туризму у межах Придніпровського регіону, у тому числі на Криворіжжі, розглядала у своєму дослідженні Мерилова І. Дана авторка зробила аналіз їх просторового розташування, визначила перспективи взаємодії з природною та історико-культурною спадщиною регіону, а також окреслила положення території туристичного кластера індустріального туризму Придніпровського регіону в системі екологічної мережі України та смарагдової мережі [14].

Варто підкреслити, що дослідники індустріального туризму Казаков М. та Пацюк В. запропонували тематичні маршрути, засновані на геолокаціях та типах корисних копалин всієї України, які можна включити до Європейського маршруту індустріальної спадщини [6]. Дані маршрути охоплюють не лише Дніпропетровську область, а й Рівненську, Волинську, Львівську, Закарпатську та ін.

Автори Безугла Л. та ін. піднімають питання ревіталізації старих промислових територій під сучасні багатофункціональні туристичні комплекси [1]. У колективній публікації Белобородової М.В. та ін. описано процедуру створення промислової туристичної пам'ятки [2].

Варто підкреслити, що у сучасних умовах важливим є інтеграція туризму України, у тому числі індустріального, з міжнародними програмами. З метою підготовки до зустрічі іноземних туристів з Європи необхідно розширити мережу культурних маршрутів Ради Європи на теренах України. Отже, розвиток культурного туризму в контексті маршруту індустріальної спадщини в Україні потребує додаткового вивчення. Зокрема, необхідно окреслити категорії об'єктів даного культурного маршруту Ради Європи та вимоги до їх виділення та сертифікації.

Мета статті: зробити аналіз розвитку європейського маршруту індустріальної спадщини в Україні та окреслити перспективи. Для досягнення мети були поставлені завдання: зробити огляд світового досвіду відродження промислових територій через культурний туризм; розглянути тематику маршрутів індустріальної спадщини Європи та категорії їх об'єктів; зробити огляд індустріальних об'єктів України, які представлені на офіційній онлайн-платформі ERIH та окреслити перспективи їх розширення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Матеріалом для публікації стали інформаційні матеріали, розміщені на офіційній онлан-платформі ERIH – European Route of Industrial Heritage [10, 11] та матеріали наукових періодичних видань. У процесі дослідження було використано наукові методи: теоретичного узагальнення та аналізу, логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Культурні маршрути Ради Європи пропагують загальноєвропейські цінності: права людини, культурна демократія, культурне різноманіття, взаєморозуміння та транскордонний обмін і співробітництво. Вони є своєрідними каналами для міжкультурного діалогу та сприяють обміну знаннями та кращому усвідомленню спільної європейської історії [13].

Сертифікація «Культурний маршрут Ради Європи» свідчить про інноваційну діяльність, проектну активність та співпрацю між установами європейських країн у п'яти пріоритетних сферах:

- співпраця в галузі досліджень та розробок;
- зміцнення пам'яті, історії та європейської спадщини;
- культурний та освітній обмін для молодих європейців;
- сучасні культурні та мистецькі практики;
- культурний туризм та сталий культурний розвиток [13].

Європейський маршрут індустріальної спадщини (ERIH) виступає своєрідною платформою для наукового та культурного дослідження історії промисловості на території Європи. Даний маршрут має на меті підкреслити значущість обміну технологіями, професійними знаннями та досвідом для забезпечення прогресу, побудови кращого життя та високотехнологічного майбутнього, заснованого на принципах поваги, взаєморозуміння, співпраці та соціальних гарантій. На даний час Європейський культурний маршрут індустріальної спадщини охоплює 29 країн Європи [13].

Маршрут ERIH вперше був сертифікований як «Культурний маршрут Ради Європи» у 2019 році. За правилами, через чотири роки поновив свою сертифікацію у 2023 році [10].

Варто підкреслити, що маршрут індустріальної спадщини отримав нагороду «Найкращі практики 2022» у категорії «Захист культурної спадщини в часи кризи» завдяки загальноєвропейському танцювальному заходу «WORK it OUT», який вперше відбувся 2018 року та став популярною щорічною подією. Даний захід орієнтований, перш за все, на дітей та молодь, які можуть свідомо відчувати індустріальну культуру з її пам'ятками, та відкрити їхнє значення для власного минулого, зрозуміти актуальність для сьогодення та потенціал для майбутнього. Танці відбуваються одночасно в різних країнах на величних промислових об'єктах. Серед інших популярних заходів,

які відбуваються в рамках культурного шляху та приваблюють сотні тисяч туристів, варто назвати фестивалі «ExtraSchicht – Ніч промислової спадщини» в Рурській області (Німеччина) та «Індустріада» в Сілезії (Польща) [10].

Варто підкреслити, що країною, яка тримає першість у популяризації індустріальної спадщини є Німеччина. Офіційне представництво Європейського маршруту індустріальної спадщини знаходиться у м. Меербуш в окрузі Дюссельдорф землі Північний Рейн-Вестфалія.

Мережа культурних маршрутів ERIH – це некомерційна асоціація, зареєстрована відповідно до німецького законодавства. Фінансування мережі, зокрема витрати на проектну роботу, здійснюється за рахунок внесків членів асоціації та за рахунок проектів ЄС через програму «Креативна Європа». Дана асоціація має угоду про співпрацю з Міжнародним комітетом зі збереження промислової спадщини (англ. The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) [10].

З метою забезпечення кращого досвіду у вивченні індустріальної спадщини для туристів ERIH у співпраці з Рурською регіональною асоціацією проводить регулярне опитування щодо стану промислової спадщини в Європі, результати якого узагальнюються у «Барометрі промислової спадщини ERIH» [11]. Дана інформація використовується для забезпечення максимально ефективного розвитку мережі.

За даними «Барометра промислової спадщини ERIH 2022/23» кількість відвідувачів об'єктів промислової спадщини маршруту ERIH станом на кінець 2022 року становила 5,68 млн. осіб і була вже вищою, ніж до пандемії у 2019 році (рис. 1). В опитуванні взяли участь 84 об'єкти та установи промислової спадщини з 11 європейських країн, у тому числі 3 об'єкти – з України [11].

Основними цільовими групами відвідувачів індустріальних об'єктів є молодь, студенти, MICE-туристи та відвідувачі віку 50+. З усіх індустріальних пам'яток, які взяли участь в опитуванні, 46% перебувають у державній власності, 32% – у власності приватних організацій, 12% – фондів, 4% – корпоративних музеїв, а 6% іншої власності [11].

В контексті залучення іноземних туристів, популяризації індустріальної спадщини України на теренах усієї Європи важливим є інтеграція індустріальних об'єктів України до мережі культурних маршрутів Ради Європи. Тому необхідно розглянути категорії об'єктів індустріальної спадщини, які виокремлюються в рамках даного культурного маршруту.

Категорії індустріальних об'єктів культурного маршруту ERIH нами були графічно представлені у вигляді схеми класифікації тематичних маршрутів індустріальної спадщини Європи (рис. 2).

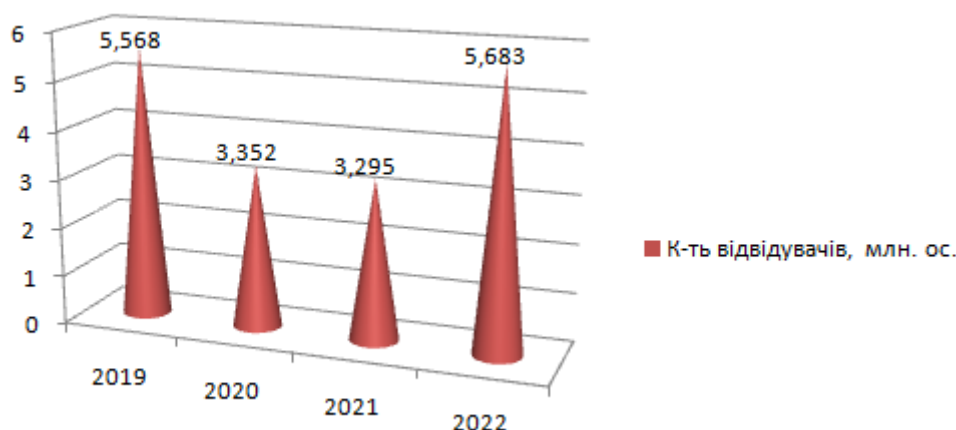

Рисунок 1 – Динаміка загальної кількості відвідувачів офіційних учасників Європейського маршруту індустриальної спадщини за 2019–2022 роки

Джерело: [11]

Промислові об'єкти розподіляються за 16 категоріями, які у свою чергу поділяються на окремі підкатегорії (рис. 2).

На момент підготовки даної публікації офіційними учасниками Європейського маршруту індустриальної спадщини стали п'ять індустриальних туристичних об'єктів м. Кривий Ріг: музеї-скансени гірничої техніки ПрАТ «Північний ГЗК», гірничого департаменту ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг», коксохімічне виробництво і музей ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг», залізничні кар'єри ПрАТ «Інгuleцький ГЗК» і АТ «Південний ГЗК» [9, 10]. Дані об'єкти згідно класифікації ERIH належать до наступних категорій: «Виробництво та переробка», «Видобуток корисних копалин», «Промислові ландшафти».

Нами зроблений огляд та групування за відповідними категоріями індустриальних об'єктів України, які представлені на офіційній карті Асоціації ERIH (табл. 1). За результатами групування індустриальних об'єктів України, які нанесені на карту маршруту ERIH, найбільш чисельними категоріями є «виробництво і переробка» – 8 об'єктів, «транспорт» – 5. У мережі культурного маршруту ERIH на теренах України представлені також туристичні локації, що належать до категорій: «видобуток корисних копалин» – 3 об'єкти, «промисловість і війна» – 2, «енергетична промисловість» – 2, «вода» – 1, «промислові ландшафти» – 1, «сінь» – 1 об'єкт індустриальної спадщини (табл. 1).

Варто зазначити, що це досить скромний перелік промислових об'єктів, які можуть бути включені до даного маршруту. Навіть у відеоогляді індустриальної спадщини України на офіційному каналі асоціації «ERIH – European Route of Industrial Heritage» представлено більше об'єктів, серед яких варто назвати Дрогобицьку солеварню

і Музей скла (Львівська область), Музей історії Одеської залізниці [12].

Динаміка кількості відвідувачів пам'яток промислової спадщини є позитивною (рис. 1), що підтверджує світові тенденції збільшення туристичного попиту на огляд техногенних ландшафтів та промислових об'єктів. Як нами вже було зазначено, у різних регіонах України нині наявні значні масиви порушених земель, пов'язаних із видобутком корисних копалин та веденням військових дій, частина яких навіть являють собою справжні «місячні ландшафти» або «бедленди». На даних територіях не лише в перспективі необхідно буде провести обов'язкову рекультивацію порушених земель, а й створити належні умови для ефективного функціонування економічної та соціальної складової життя місцевих громад, що можна досягти за допомогою розвитку туризму.

У межах Рівненської області також існує можливість розробити низку регіональних маршрутів, які розширять європейську мережу індустриальної спадщини. Для прикладу варто назвати популярну серед туристів геологічну пам'ятку «Базальтові стовпи» та маршрут «Бурштинові копальні», які підходять до категорії індустриальних об'єктів ERIH «видобуток корисних копалин». В якості об'єкту з категорії «промисловість і війна» можна до маршруту включити популярну локацію – «Тараканівський форт».

Зважаючи на те, що серед найбільш чисельних груп відвідувачів об'єктів ERIH є студенти, а однією з пріоритетних сфер проектної діяльності культурних маршрутів Ради Європи є співпраця в галузі досліджень та розробок, то важливим завданням у розвитку і популяризації маршруту є розробка ефективних інструментів для передачі знань про індустриальну спадщину кожного регіону та Європейського континенту в цілому. Дане

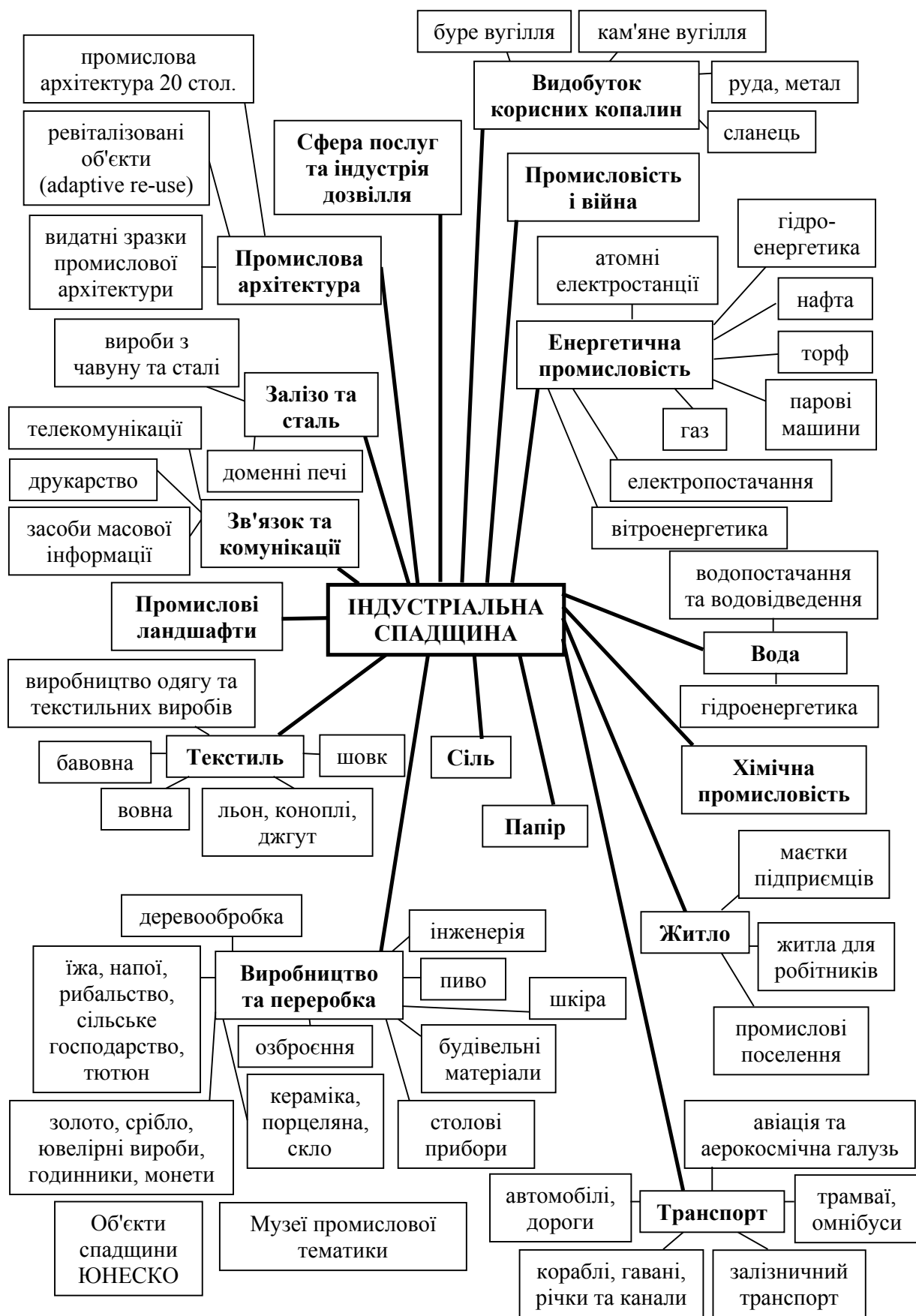

Рисунок 2 – Класифікація тематичних маршрутів індустриальної спадщини Європи

Джерело: сформовано авторами на підставі [10]

**Таблиця 1 – Об’єкти індустріального туризму,
представлені в межах Європейського маршруту індустріальної спадщини**

№ з/п	Об’єкт індустріального туризму	Місто, регіон	Категорія : підкатегорія
1	Скансен гірничої техніки ПрАТ «Північний ГЗК»	Кривий Ріг, Дніпр. обл.	Видобуток корисних копалин: руда, метал
2	Скансен гірничого департаменту ПАТ«Арселор Міттал Кривий Ріг»	Кривий Ріг, Дніпр. обл.	Виробництво та переробка: машинобудування
3	Коксохімічне виробництво і музей ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг»	Кривий Ріг, Дніпр.обл.	Виробництво та переробка: машинобудування; Видобуток корисних копалин: кам’яне вугілля
4	Залізрудні кар’єри ПрАТ «Інгулецький ГЗК» гірничо- збагачувальний комбінат	Кривий Ріг, Дніпр. обл.	Видобуток корисних копалин: руда, метал
5	Залізрудні кар’єри АТ «Південний ГЗК»	Кривий Ріг, Дніпр. обл.	Видобуток корисних копалин: руда, метал; Промислові ландшафти
6	Донецький краєзнавчий музей	Донецьк	Виробн-во та переробка; Видобуток корисних копалин: кам’яне вугілля
7	Національний музей народної архітектури та побуту України	Київ	Виробництво та переробка: кераміка, порцеляна, скло, шкіра; Текстиль: вовна
8	Музейно-культурний комплекс пивної історії «Львівварня»	Львів	Виробництво та переробка: пиво
9	Музей науки техніки / Музей промислового дизайну	Луцьк	Виробництво та переробка: машинобудування
10	Музей техніки Богуслаєва (Мотор Січ)	Запоріжжя	Виробн-во та переробка: машинобуд-ня; Транспорт: авіація, аерокосмічна галузь
11	Музей нафтової і газової промисловості України	Борислав, Львів. обл.	Енергетична промисловість: нафта
12	Національний музей «Чорнобиль»	Київ	Енергетична промисловість: електрика, атомна
13	Державний музей авіації України імені О.К. Антонова	Київ	Промисловість і війна
14	Львівський історичний музей «Арсенал»	Львів	Промисловість і війна
15	Соляна шахта Соледару	Соледар, Донец. обл.	Сіль
16	Музей історії та розвитку Донецької залізниці	Донецьк	Транспорт: рухомий склад залізниць та залізниці
17	Музей «Колочавська вузькоколіяка»	Колочава, Закарп.обл.	Транспорт: рухомий склад залізниць та залізниці
18	Музей техніки «Фаєтон»	Запоріжжя	Транспорт: автомобілі та дороги
19	Національний музей космо-навтики ім. С.П. Корольова	Житомир	Транспорт: авіація та аерокосмічна галузь
20	Водно-інформаційний центр «Музей води»	Київ	Вода: питна вода та стічні води
21	Музей народної архітектури та побуту ім. К.Шептицького	Львів	Виробництво та переробка: кераміка, скло, дерево, шкіра

Джерело: сформовано авторами на підставі [10]

питання вже піднімалось на конференції ERIH у 2020 році «Зберігаючи рух. Приготування промислової спадщини до зміни поколінь» [10].

З метою планування наступності та передачі знань про роботу та обслуговування машин, численні техніки та навички доцільно до даного маршруту включити унікальні лабораторії закладів освіти. Для прикладу варто згадати гідротехнічну лабораторію Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне), в якій можна виконувати сучасні дослідження з моделювання гідравлічних процесів і гідротехнічних споруд з метою перевірки їх майбутньої роботи за замовленнями як національних так і закордонних проектних установ [7]. У даній лабораторії регулярно проводять екскурсії для делегацій, студентів першого курсу, гостей університету тощо. Тобто, подібні лабораторії в перспективі можуть стати ефективною платформою співпраці в галузі досліджень та розробок між українським університетом міста Рівне та іншими університетами Європи, а також унікальним екс-

дження з моделювання гідравлічних процесів і гідротехнічних споруд з метою перевірки їх майбутньої роботи за замовленнями як національних так і закордонних проектних установ [7]. У даній лабораторії регулярно проводять екскурсії для делегацій, студентів першого курсу, гостей університету тощо. Тобто, подібні лабораторії в перспективі можуть стати ефективною платформою співпраці в галузі досліджень та розробок між українським університетом міста Рівне та іншими університетами Європи, а також унікальним екс-

курсійним об'єктом індустриальної спадщини культурного маршруту Ради Європи в категорії «вода», підкатегорії «енергія з води».

Необхідно згадати і про колишні промислові об'єкти, ревіталізовані під функції туризму. Для прикладу можна навести успішні проекти у Рівненській області: етнопарк «Ладомирія» (м. Радивилів) та готельно-ресторанний комплекс «Тунель кохання Tunnel of Love» (с. Клевань).

Етнопарк «Ладомирія» створений на колишній меблевій фабриці. Відвідувачам пропонуються на огляд ряд локацій, зокрема: скансен-локація, ткацька майстерня, музей автентичного одягу тощо [5]. Необхідно підкреслити, що «Ладомирія» тісно співпрацює з багатьма турагенціями України та має значні перспективи на туристичному ринку України та закордоном. Підтвердженням успішного втілення даного проекту ревіталізації є отримання у 2021 році нагороди Ukraine Tourism Awards у номінації «Регіональний прорив року». Крім того, постійно відбувається промоція потенціалу етнопарку «Ладомирія» за кордоном. Зокрема, весною 2023 року на Міжнародному форумі креативних міст і сталого розвитку в м. Каштелу Бранку (Португальська Республіка) відбулась презентація серпанкового костюму, української вишивки на костюмі початку XX століття із Зарічненщини, виробів народних майстрів, і особливості функціонування етнопарку «Ладомирія».

Готельно-ресторанний комплекс «Тунель кохання Tunnel of Love», побудований поряд із залізничною колією на території колишньої радянської військової бази, нині являє собою арт-об'єкт. Зал ресторану оздоблений колекцією антикварних залізничних ліхтарів та іншими автентичними експонатами на залізничну тематику, а по центру створена інсталяція залізничної колії. Готель «Tunnel of Love» користується популярністю серед туристів і постійно отримує схвальні відгуки, зокрема, за виняткову гостинність п'ятий рік поспіль отримує регулярну високу нагороду у рамках Traveller Review Awards щорічної заохочувальної програми Booking.com. У січні 2025 року готель отримав оцінку 9,7. Даний готельно-ресторанний комплекс має постійні виставки картин з бурштину, картин рівненських та українських художників, які туристи мають можливість придбати. На території комплексу

збереглися колишні бункери, в яких наразі облаштоване укриття для гостей та персоналу. Варто підкреслити, що з ініціативи власників у межах укриття також обладнано спеціальні вольєри для тварин.

Отже, ревіталізація старих промислових об'єктів є одним із ключових напрямів сучасного культурного та індустриального туризму та здатна сприяти економічному зростанню сільських територій та міст України. Під час переосмислення індустриальної спадщини та включення її в туристичну діяльність регіону відбувається вирішення конкретних соціально-економічних проблем, пов'язаних із нестачею робочих місць та ін.

Висновки. Розширення мережі культурних маршрутів індустриальної спадщини України та включення їх в європейський культурний маршрут ERIH має значні перспективи. Тематика регіональних маршрутів може бути досить широкою, оскільки в структурі даного культурного шляху виокремлюється 16 категорій індустриальних туристичних локацій.

В контексті збереження індустриальної спадщини існує велика необхідність планування наступності та передачі знань про функціонування історичних промислових об'єктів, тому пропонується до даного маршруту включити унікальні лабораторії університетів, зокрема гідротехнічну лабораторію НУВГП.

Одним із перспективних напрямів для розвитку туристичної інфраструктури України є ревіталізація старих промислових об'єктів у туристичні. Прикладами успішної ревіталізації індустриальної спадщини у Рівненській області є етнопарк «Ладомирія» та готельно-ресторанний комплекс «Тунель кохання Tunnel of Love». Іншими перспективними об'єктами маршруту ERIH є «Базальтові стовпи», маршрут «Бурштинові копальні», «Тараканівський форт» тощо.

В результаті війни нині в Україні накопичується військова техніка та формуються бelligеративні ландшафти, які можна в перспективі включити в індустриальний маршрут з наступним відновленням та рекультивацією.

Нині необхідно об'єднати зусилля дослідників у пошуку перспективних об'єктів-учасників індустриального маршруту у кожному регіоні України та створити належні умови для розвитку туризму.

Список використаних джерел:

1. Безугла Л. С., Трегуб Ю. Є., Белобородова М. В. Критерії вибору об'єктів для завдань туристичної ревіталізації застарілої промислової спадщини. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica Et Recreatio*. 2024. Вип. 4. С. 27–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2024-4-3>
2. Белобородова М. В., Бессонова А. В., Безугла Л. С. Державне управління культурною спадщиною промислових територій. *Бізнес Інформ*. 2025. №2. С. 94–101. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-94-101>
3. Виговський Д.С., Конарівська О.Б., Яковишина М.С. Перспективи розвитку Європейського маршруту історичних термальних міст в Україні. *Журнал Розвиток міста*. 2024. № 2 (02). С. 13–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024-2-2>

4. Виговський Д. С., Конарівська О. Б., Яковишина М. С. Розвиток туризму та рекреації на базі історичних садів та парків: досвід для України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки» № 4 (84) DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-4-9903>.
5. Етнопарк Ладомирія. URL: <https://ladomyriia.com/>
6. Казаков В., Пацюк В. Тематичні маршрути індустриальної спадщини розробок корисних копалин України. *Геотуризм: практика і досвід* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (25–28 квітня 2024, Львів). Львів: Каменяр, 2024. С. 12–13.
7. Корбутяк М. В., Шинкарук Л. А. Унікальні наукові лабораторії як ресурс розвитку елітарного туризму. *Туризм: наука, освіта, практика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 5-ої річниці створення кафедри туризму та готельно-ресторанної справи у Національному університеті водного господарства та природокористування (м. Рівне, 15–17 березня 2018 р.). Рівне: видавець О. Зень, 2018. С. 267–268. URL: <https://surl.li/reylx> (дата звернення: 10.08.2025).
8. Пацюк В., Казаков В. Індустриальна спадщина як ресурс сталого розвитку індустриальних регіонів: кейс Криворіжжя. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Географія. 2025. 1/2 (92/93) С. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2025.92-93.3>.
9. Пацюк В., Казаков В. Індустриальний туризм як ефективний напрям регенерації міст (аналіз досвіду Кривого Рогу). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Геологія. Географія. Екологія. 2023. Вип. 58. С. 188–201. DOI: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-58-15>
10. ERIH – European Route of Industrial Heritage : web site. URL: <https://www.erih.de> (дата звернення: 15.08.2025).
11. ERIH Industrial heritage barometer 2022/23 : survey of European Industrial Heritage Sites. *European Route of Industrial Heritage : web site*. URL: <https://www.erih.de/projekte/erih-industriekultur-barometer> (дата звернення: 15.08.2025).
12. ERIH – European Route of Industrial Heritage. *Industrial Heritage in Ukraine* [Video]. You Tube. URL: <https://surl.li/mdakhy> (дата звернення: 15.08.2025).
13. European Route of Industrial Heritage. *Cultural Routes Council of Europe : web site*. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/european-route-of-industrial-heritage>
14. Merylova I. Revitalizing industrial territories in Ukraine: Spatial model of the tourism cluster in the Prydniprovsk region. *Frontiers of Architectural Research*. 2024. Volume 13. Issue 6. P. 1342–1362. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foar.2024.03.015>

References:

1. Bezuhla L. S., Trehub Yu. Ye., Bieloborodova M. V. (2024) Kryterii vyboru ob'ektiv dlia zavdan turystychnoi revitalizatsii zastariloi promyslovoi spadshchyny [Criteria for selecting objects for the tasks of tourist revitalization of obsolete industrial heritage]. *Acta Academiae Beregsiensis: Geographica Et Recreatio*. Vol. 4. pp. 27–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2024-4-3> (in Ukrainian)
2. Bieloborodova M. V., Bessonova A. V., Bezuhla L. S. (2025) Derzhavne upravlinnia kulturnoiu spadshchynoiu promyslovykh terytorii. [State management of the cultural heritage of industrial territories]. *Biznes Inform*. №2. pp. 94–101. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-94-101> (in Ukrainian)
3. Vyhovskiy D.S., Konarivska O.B., Yakovyshyna M.S. (2024) Perspektyvy rozvytku Yevropeiskoho marshrutu istorychnykh termalnykh mist v Ukraini [Prospects for the development of the European route of historical thermal towns in Ukraine]. *Zhurnal Rozvytok mista – City Development Journal*. № 2 (02). pp. 13–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.2-2>. (in Ukrainian)
4. Vyhovskiy D. S., Konarivska O. B., Yakovyshyna M. S. (2024) Rozvytok turyzmu ta rekreatsii na bazi istorychnykh sadiv ta parkiv: dosvid dlia Ukrainy. [Development of tourism and recreation based on historical gardens and parks: experience for Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Internauka”*. Seriya: “Ekonomiczni nauky” – *International scientific journal “Internauka”*. Series: “Economic science”. № 4 (84) DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-4-9903> (in Ukrainian)
5. Etnopark Ladomyriia [Ladomyria Ethnopark]. Available at: [tps://ladomyriia.com/](https://ladomyriia.com/) (in Ukrainian)
6. Kazakov V., Patsiuk V. (2024) Tematychni marshruty industrialnoi spadshchyny rozrobok korysnykh kopalyn Ukrainy [Thematic routes of the industrial heritage of mineral development in Ukraine]. *Heoturizm: praktyka i dosvid* : materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lviv, April 25nd–28nd, 2024). Lviv : Kameniar. pp. 12–13. (in Ukrainian)
7. Korbutiak M. V., Shynkaruk L. A. (2018) Unikalni naukovi laboratorii yak resurs rozvytku elitarnoho turyzmu [Unique scientific laboratories as a resource for the development of elite tourism]. *Turyzm: nauka, osvita, praktyka* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z nahody 5-oi richnytsi stvorennia kafedry turyzmu ta hotelno-restorannoi spravy u Natsionalnomu universyteti vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia (Rivne, Marh 15–17, 2018). Rivne : vydavets O. Zen. pp. 267–268. Available at: <https://surl.li/reylx> (in Ukrainian)
8. Patsiuk V., Kazakov V. (2025) Industrialna spadshchyna yak resurs staloho rozvytku industrialnykh rehioniv: keis Kryvorizhzhia [Industrial heritage as a resource for sustainable development of industrial regions: the case of Kryvyi Rih]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Heohrafiia*. – *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*. Vol. 1/2 (92/93). pp. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2025.92-93.3> (in Ukrainian)
9. Patsiuk V., Kazakov V. (2023) Industrialnyi turyzm yak efektyvnyi napriam reheneratsii mist (analiz dosvidu Kryvoho Rohu) [Industrial tourism as an effective direction of urban regeneration (analysis of the experience of Kryvyi Rohu)]

Rih)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia. – Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Geology. Geography. Ecology.* Vol. 58. pp. 188–201. DOI: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-58-15> (in Ukrainian)

10. ERIH – European Route of Industrial Heritage : web site. Avialable at: <https://www.erih.de>

11. ERIH Industrial heritage barometer 2022/23 : survey of European Industrial Heritage Sites. *Eropean Route of Industrial Heritage : web site.* Avialable at: <https://www.erih.de/projekte/erih-industriekultur-barometer>

12. ERIH – European Route of Industrial Heritage. *Industrial Heritage in Ukraine* [Video]. You Tube. Avialable at: <https://surl.li/mdakhy>

13. European Route of Industrial Heritage. *Cultural Routs Counsil of Europe : web site.* Avialable at: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/european-route-of-industrial-heritage>

14. Merylova I.(2024) Revitalizing industrial territories in Ukraine: Spatial model of the tourism cluster in the Prydniprovsk region. *Frontiers of Architectural Research.* Volume 13. Issue 6. pp. 1342–1362. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foar.2024.03.015>

Стаття надійшла до редакції 20.08.2025